

שם הקורס: אופקים חדשים-יהדות מזרח אירופה במפנה המאה העשרים, לאומיות והגירה

שם המרצה: ד"ר מאיה שבת

היקף הקורס בש"ש:

היקף הקורס בנ"ז:

דרישות קדם: אין

סוג הקורס: שיעור רגיל

שנה"ל: תשפ"א

מס' הקורס:

מטרות הקורס:

המאה התשע-עשרה נשאה עימה שינויים מרחיקי לכת: המהפכה התעשייתית, אמנסיפציה ושוויון זכויות, עיור, התעוררות לאומית, תמורות כלכליות טכנולוגיות ופוליטיות. עבור החברה היהודית במזרח אירופה היו שינויים אלה מוחשיים ובעלי השפעה עצומה. בקורס זה נתמקד בבירור מושגי יסוד הקשורים בתקופה ונבחן את האופן בו השפעת האירועים הכלליים באה לידי ביטוי בתופעות פוליטיות וחברתיות בחברה היהודית במזרח אירופה, בדגש על גליציה. הקורס שלפנינו יהיה בן 14 מפגשים, נתמקד בקהילות היהודיות של גליציה ונבקש להשמיע את סיפורן של קהילות אלה תוך דיון בדימיון ובשוני לקהילות שסופחו לפרוסיה ולאיימפריה הרוסית. נסקור את הרקע להתפתחות פניה הפוליטיים והעירוניים של החברה היהודית בגליציה במאה התשע-עשרה ונדון בשאלות של לאומיות והגירה כפי שבאו לידי ביטוי במפנה המאה העשרים. במהלך הקורס ננתח מגוון של מקורות החל בפרקי ספרות וזכרונות, טורים פובליציסטיים שהתפרסמו בעיתונות העברית ופסקי הלכה.

דרישות הקורס, חובות הסטודנט:

1. הגשת מטלות וקריאת מאמרים במהלך הסמסטר - 30%
2. השתתפות פעילה בשיעור - 10%
3. הגשת מטלת סיכום - 60%

מהלך לימודים:

מספר שיעור	נושא	קריאה (קיצור)
1	מבוא: מוסדות הקהילה ותפקידם בחברה היהודית בגליציה	מנקיו, להתפלל בבית
2	השכלה גליצאית – אתגר וייחודיות	פינר, השכלה והיסטוריה, עמ' 200-185 ברטל, מאומה ללאום, עמ' 101-85 להרחבה: פינר, השכלה והיסטוריה, עמ' 105-209
3	קווים לדמותו של המשכיל התורני. המקרה של ר' שלמה בובר	בובר, דרכי אל החסידות להרחבה: גריס, הספר העברי, עמ' 394-385.
4	מבית ומחוץ: מהסיפוח ועד 1867 פוליטיקה יהודית פנימית ושיתופי פעולה עם מיעוטים אחרים	ברטל, מאומה ללאום, עמ' 101-85
5	משולש המיעוטים בגליציה	הימקה, משולש, עמ' 48-25
6	העיר והבית: למברג כדגם עירוני	ברטל, מאומה ללאום, עמ' 171-159 טהון, דמויות מלבוב, עמ' 385-343
7	פוליטיקה ודת במרחב העירוני. המקרה של למברג	גרטנר, הרב והעיר הגדולה, עמ' 97-66
8	לאומיות חלק א': פוליטיקת הזהויות במבחן הזמן	שיינס, לאומיות בגליציה, עמ' 148-109 / שיינס, לא גרמנים ולא פולנים, עמ' 213-191

מספר שיעור	נושא	קריאה (קיצור)
9	לאומיות חלק ב': ציון, ציונות ולאומיות א-ציונית	אהרנפרייז, התנועה הציונית בגליציה, עמ' 69-80
10	מעבר לגדר: בין העיר והעיירה. קריאה מוערת בכתבי ר' אברהם ברור	קטעי קריאה לדיון יחולקו כשבועיים לפני השיעור
11	העיירה שלי. קריאה מוערת בעיר ומלואה מאת ש"י עגנון	עגנון, עיר ומלואה
12	"חרושת העיתונות" מאבקים פוליטיים בין רבנים. קריאה משותפת בעיתונות התקופה	גריס, הספר כסוכן תרבות, פרק ט', עמ' 143-159
13	סיכום חלק א': מיהו גליצאי? דימוי והשלכותיו	סדן, ראש וראשון, עמ' 131-139
14	סיכום חלק ב': הגירה, לאומיות ומלחמה בפתח	הניש, יהודי גליציה שבוינה, עמ' 396-408

ביבליוגרפיה:

מרדכי אהרנפרייז, "התנועה הציונית בגליציה", בתוך: פרקי גליציה: ספר זכרון לד"ר אברהם זילברשטיין, ישראל כהן ודב סדן (עורכים), תל אביב, עם עובד, תשי"ז, עמ' 69-80

מרדכי מרטין בובר, "דרכי אל החסידות", בתוך: תקוה לשעה זו: סוגיות מענייני הרוח והמציאות, תל אביב, עם עובד, תשנ"ב

ישראל ברטל, מ'אומה ללאום'; יהודי מזרח אירופה 1772-1881, תל-אביב, משרד הבטחון, תשס"ב

מיכאל הכהן ברור ואברהם יעקב ברור, זכרונות אב ובנו, ירושלים, מוסד הרב קוק, תשכ"ו

זאב גריס, הספר כסוכן תרבות בשנים ת"ס-תר"ס (1700-1900), תל אביב, הקיבוץ המאוחד, תשס"ב

זאב גריס, "הרקע היהודי לפעולתו של בובר בעיצוב הסיפור החסידי", בתוך: הספר העברי פרקים לתולדותיו, ירושלים, מוסד ביאליק, תשע"ו

חיים גרטנר, הרב והעיר הגדולה: הרבנות בגליציה ומפגשה עם המודרנה, 1867-1815, ירושלים, מרכז זלמן שזר, תשע"ג

מאיר הניש, "יהודי גליציה שבוינה", בתוך: פרקי גליציה: ספר זכרון לד"ר אברהם זילברשטיין, ישראל כהן ודב סדן (עורכים), תל אביב, עם עובד, תשי"ז, עמ' 396-408

יהושע טהון, "דמויות מלבוב", בתוך: פרקי גליציה: ספר זכרון לד"ר אברהם זילברשטיין, ישראל כהן ודב סדן (עורכים), תל אביב, עם עובד, תשי"ז, עמ' 343-385

עזרא מנדלסון, מאוריצי גוטליב: אמנות, היסטוריה, זיכרון, ירושלים, מרכז זלמן שזר, תשס"ו.

רחל מנקין, יהודי גליציה והחוקה האוסטרית: ראשיתה של פוליטיקה יהודית מודרנית, ירושלים, מרכז זלמן שזר, תשע"ו

דב סדן, "ראש וראשון – ראש משום שהוא ראשון? : הדוגמה : צמיחת המנהיגות בציונות בגליציה", בתוך: קבוצות עילית ושכבות מנהיגות, קובץ הרצאות שהושמעו בכנס העשירי לעיון בהיסטוריה, ירושלים, החברה ההיסטורית, תשכ"ז, עמ' 131-139

ש"י עגנון, עיר ומלואה, ירושלים ותל-אביב, שוקן, תשנ"ט [נדפס לראשונה תשל"ג]

שמואל פיינר, השכלה והיסטוריה; תולדותיה של הכרת עבר יהודית מודרנית, ירושלים, מרכז זלמן שזר, תשנ"ה

John-Paul Himka, "Dimensions of a Triangle: Polish-Ukrainian-Jewish relations in Austrian Galicia", in: *Polin* 12 (1999), pp. 25-48

Robert A. Kann, *The multinational Empire: nationalism and National reform in the Habsburg monarchy, 1848-1918*, New York, Octagon Books, 1964

Rachel Manekin, "Praying at Home in Lemberg: The *Minyan* Laws of the Habsburg Empire 1776-1848", in: *Jews and their neighbors in Eastern Europe since 1750*, Israel Bartal, Antony Polonsky, and Scott Ury (Eds.), Oxford, Littman Library of Jewish Civilization, 2012, pp. 49-69

Joshua Shanes, *Diaspora Nationalism and Jewish Identity in Habsburg Galicia*, Cambridge, 2012.

Joshua Shanes, "Neither Germans nor Poles: Jewish Nationalism in Galicia before Herzl, 1883-1897", in: *Austrian History Yearbook*, Vol.34 (2003), pp.191-213